

Kva skjer med pengane i Sunnfjord?

Kommuneøkonomi er full av ord som «netto driftsresultat», «disposisjonsfond» og «behovskorrigert avvik». Men bak orda handlar det om noko alle kjenner: **inntekter, rekningar, sparepengar og lån**. Dette heftet forklarar — utan fagspråk — kva ein grundig gjennomgang av Sunnfjord-økonomien fann. Og Sunnfjord har ei tøff historie: i 2024 gjekk kommunen i blodraudt minus, i 2025 så vidt i pluss igjen — etter harde kutt som no smertar.

–135 mill.

så stort var underskotet i 2024 — eitt av dei største i landet det året. Sparepengane vart brukte opp

+3,3 mill.

i 2025 snudde det så vidt til pluss — etter høgare skatt og tøffe innsparingar. Men vendinga er tynn

~100

årsverk kan bli kutta. «Ingen sektorar er skjerma», seier kommunen. Det kjem til å merkast

Tenk på kommunen som ein huslyd: Sunnfjord «tener» pengar — skatt og overføringar frå staten. Det meste går til faste «rekningar»: skule, barnehage, eldreomsorg, helse. Men utgiftene til eldreomsorg har vakse raskt, samstundes som det blir fleire eldre og færre i arbeid for kvar pensjonist. I 2024 brukte familien meir enn ho tente og tømde sparekontoen. I 2025 fekk ho det så vidt i balanse — men berre fordi skatten kom inn betre eitt år, og fordi ho kutta hardt. Mange trur Sunnfjord er ein rik «kraftkommune». Det stemmer ikkje: kraftinntektene er små og fortynna, og det er **drifta** som ber kommunen.

Grunnlaget for dette heftet er ein full analyse bygd på opne offentlege tal (SSB, Statsforvaltaren, kommunens eigne rapportar, tilsyn og revisjonar). Den tekniske rapporten viser alle kjelder og utrekningar. Hovudtala her er frå 2025 — det siste året med endelege, reviderte tal (publisert 16. juni 2026). Sunnfjord vart slått saman av Førde, Naustdal, Gaular og Jølster i 2020, og har om lag 22 800 innbyggjarar.

Drivaren er eldreomsorga — og demografien gjer det verre

For å samanlikne kommunar rettferdig kan ein ikkje berre sjå på kronebeløp — ein kommune med mange born treng meir skule, ein med mange eldre treng meir omsorg. Staten har derfor eit eige reknestykke som seier kva kvar kommune *burde* trenge med akkurat si befolkning. Vi har samanlikna Sunnfjord sitt faktiske forbruk med dette «forventa behov»-talet:

OMRÅDE	MEIR/MINDRE ENN FORVENTA PER INNBYGGJAR	KVA BETYR DET?
Barnehage	1 868 kr meir	Over forventa — og aukande. Mange små einingar etter samanslåinga
Grunnskule	1 152 kr meir	Over forventa, men på veg ned. Karakterane er gode
Barnevern	807 kr meir	Over forventa, og aukande. Ei lita, sårbar teneste
Eldreomsorg og heimetenester	406 kr meir	Drivaren bak krisa — men stupte frå 1 768 kr året før. Les neste side
Helsetenester (legevakt, helsestasjon m.m.)	130 kr meir	Så vidt over forventa
Sosialhjelp m.m.	220 kr mindre	Under forventa (låg litt over året før)
Administrasjon («byråkratiet»)	1 206 kr mindre	Klart under forventa — samanslåinga gav innsparing her

Det viktige biletet: Sunnfjord brukar meir enn forventa på fleire av dei store tenestene. Det er ikkje fordi kommunen sløsar, men fordi han er **spreidd**: etter at fire kommunar vart slått saman i 2020, er det mange små bygder, små skular, små barnehagar og lange avstandar. Det kostar meir per innbyggjar å drive tenester når folk bur spreidd. Den store rekninga er likevel eldreomsorga — og der har kommunen kutta mykje siste året, slik at meirforbruket har stupt.

Reknestykket viser altså ein **distriktskommune der geografien og alderssamansetjinga driv utgiftene**. Det mest dramatiske er eldreomsorga: meirforbruket fall frå 1 768 til 406 kroner per innbyggjar på eitt år. Det er innsparingane som verkar — men dei kjem med ein pris, som vi forklarar seinare. Kvifor eldreomsorga er sjølv drivaren, og kva demografien gjer, forklarar vi på neste side.

Kvifor «eksploderte» utgiftene til helse og omsorg?

Kommunen sjølv har sagt det rett ut: utgiftene til helse og omsorg «har eksplodert». Det er hovudgrunnen til at «Robek-spøkelset» — faren for å bli sett under statleg økonomisk kontroll — dukka opp i Sunnfjord. Forklaringa er ikkje at kommunen er dårleg driven, men ein kombinasjon av geografi og alder.

- **Folk bur spreidd.** Heimetenesta — hjelp til folk som bur heime — er den største og dyraste delen av omsorga. I ein kommune med mange små bygder og lange avstandar brukar dei tilsette mykje tid på å reise mellom brukarane. Det gjer kvar time dyrare enn i ein tett by.
- **Det blir mange fleire eldre.** Talet på personar over 80 år **doblar seg på 15 år**. I planperioden veks gruppa 80+ med 25 prosent, medan talet på 13–15-åringar fell med 13 prosent. Fleire eldre betyr meir omsorg.
- **Færre i arbeid bak kvar pensjonist.** I dag er det 3,77 personar i arbeidsfør alder per pensjonist. Om 15 år er talet 2,55. Det betyr færre til å betale skatt og gjere jobben — samstundes som behovet veks.

Kort sagt: Eldreomsorga er dyr i Sunnfjord fordi folk bur spreidd og fordi det blir raskt fleire eldre. Dette er forhold kommunen i liten grad kan bestemme over — han kan ikkje flytte folk tettare saman eller stoppe at befolkninga eldast. Difor er det her den store rekninga ligg, og difor var det her kommunen måtte kutte mest.

Eit varsko frå staten: I 2022 førte Statsforvaltaren tilsyn med tenestene til utviklingshemma i Sunnfjord og fann **lovbrot**: tvang og makt vart brukt utan rett godkjenning og opplæring. I 2021 fann staten òg lovbrøt i barnevernet — fleire undersøkingar tok for lang tid, og born vart ikkje alltid høyrde slik lova krev. Dette betyr ikkje at kommunen brukar for mykje pengar, men at nokre av dei mjuke tenestene — som no skal drivast endå strammare — alt har stått under press. Når ein kuttar her, må forsvarlegheita for dei mest sårbare passast på.

Eldreomsorga er altså ikkje eit teikn på sløsing, men eit spegel av kva det kostar å gje god omsorg i eit spreidd distrikt med ei aldrande befolkning. Den utfordringa forsvinn ikkje ved å kutte — ho må handterast utan at dei svakaste fell utanfor.

Eit kriseår — og kvifor krafta ikkje redda kommunen

1,8 %

så lite er det att på sparekontoen («disposisjonsfondet»). Dei frie pengane vart brukte opp i 2024

87 %

kommunens lån svarar til nesten ei heil årsinntekt — drive av nye bygg, ikkje av drifta

~100 mill.

så mykje mindre fekk eigarane i kraftutbytte. Krafta er ikkje den buffer mange trur

Her er den ærlege historia. Sunnfjord er **ikkje** ein rik kommune med ein stor buffer å lene seg på. Tvert imot.

2024: blodraudt minus

I 2024 brukte kommunen 135 millionar kroner meir enn han tente — eit underskot på 5,5 prosent, eitt av dei største i landet det året. Dei **frie sparepengane vart brukte opp**, og kommunen var nær å hamne på «ROBEK» — ei statleg liste over kommunar som mister styringa over eigen økonomi. I 2025 snudde det så vidt til pluss (3,3 millionar), men berre fordi skatten kom betre inn eitt år og fordi kommunen kutta hardt. Med ein sparekonto på berre 1,8 prosent finst det inga pute om det neste året blir dårleg.

Krafta som ikkje er ein ryggrad

Mange trur Sunnfjord er ein «kraftkommune» som badar i kraftpengar. Det stemmer ikkje. Kommunen eig ein del (rundt 15 prosent) av eit holdingselskap som igjen eig kraftselskapet SFE — men den eigardelen er **fortynna** gjennom fleire ledd, og utbyttet til eigarane har **falle med rundt 100 millionar kroner**. Krafta gjev altså litt medvind, men ikkje nok til å berge drifta. Til skilnad frå klassiske kraftkommunar som Gjøvik og Hamar er Sunnfjord ein **driftsbåren** kommune: det er den daglege drifta — ikkje kraftpengar eller eit fond — som må bere kommunen.

Lånet og kutta: Sunnfjord har teke opp store lån for å byggje — ny sjukeheim i Førde (~268 mill.) og rehabilitering av Sande skule (~154 mill.). Det er fornuftige bygg, men dei gjer at gjelda svarar til nesten ei heil årsinntekt, og renter og avdrag bind framtidige budsjett. Difor må kommunen spare 185–199 millionar kroner i planperioden og vurderer å kutte rundt 100 årsverk. «Ingen sektorar er skjerna», seier kommunen — og ordføraren har sagt rett ut at «det kjem til å smerte».

Det ærlege biletet er altså ikkje «Sunnfjord er ein rik kraftkommune». Det er ein distriktskommune der spreidd geografi og ei aldrande befolkning har drive omsorgsutgiftene over behov, der eit kriseår tømde sparekontoen, og der verken krafta eller fondet kan redde drifta. Vendinga til pluss i 2025 er reell — men tynn, og må sikrast med tøffe val.

Lita ordliste — «gresk» omsett til norsk

Netto driftsresultat

Det som er att av årets inntekter når alle rekningar og renter er betalte. I 2024 hadde Sunnfjord eit djupt **minus** (–5,5 %, –135 mill.); i 2025 så vidt eit **pluss** (+0,4 %, +3,3 mill.). Eit sunt nivå er rundt 1,75 % — Sunnfjord ligg framleis under det.

Disposisjonsfond

Kommunens sparekonto — pengar som i prinsippet kan brukast når noko sviktar. Målt i prosent av årsinntekta. Sunnfjord: berre 1,8 % — reelt tomt, fordi dei frie pengane vart brukte opp i kriseåret 2024.

ROBEK

Ei statleg liste over kommunar som har så dårleg økonomi at staten må godkjenne låneopptak og store vedtak. Sunnfjord var nær å hamne der etter 2024, og kutta hardt nettopp for å unngå det.

Behovskorrigert / utgiftsbehov

Statens reknestykke for kva ein kommune burde trenge, ut frå kor mange born, unge og eldre han har. Det gjer det mogleg å samanlikne Sunnfjord rettferdig med heilt ulike kommunar — og det er dette som viser at fleire tenester ligg over forventa behov, mest på grunn av spreidd geografi.

Driftsbåren kommune

Ein kommune der det er den daglege drifta — ikkje kraftpengar, store fond eller utbytte — som ber økonomien. Sunnfjord er driftsbåren: kraftutbyttet er fortynna og fallande, og fondet er tomt, så drifta må gå opp av seg sjølv.

Netto lånegjeld

Kommunens «bustadlån». Sunnfjords gjeld svarar til rundt 87 % av ei heil årsinntekt — driven av nye bygg (sjukeheim, skule), og ein viktig grunn til at kommunen må stramme inn.

Endelege tal

2025-tala er no endelege (reviderte), publiserte av SSB 16. juni 2026, og er hovudåret i dette heftet. 2024-tala står att som samanlikning. Alle hovudkonklusjonar byggjer på endelege tal.

Kvar kjem tala frå?

Alt byggjer på opne kjelder: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA), statens fordelingssystem, Sunnfjords eigne årsrapportar og budsjett, statlege tilsyn og kommunerevisjonens rapportar, og omtale i NRK og Firda. Kvar einaste talpåstand er sporbar til kjelda, og heile analysen vart til slutt «angripen» av ein eigen kvalitetskontroll som leitte etter feil.

Folkeversjon, oppdatert 16. juni 2026. Tal i kroner per innbyggjar eller millionar der anna ikkje er sagt; hovudår 2025 (2024 som samanlikning). Viktig presisering: når analysen seier at noko kostar «meir enn forventa», betyr det ikkje sløsing — det kan vere ein reell strukturkostnad i ein spreidd distriktskommune med mange eldre. Og når noko kostar «mindre enn forventa», betyr det ikkje at tilbodet er dårleg. Poenget er at vala bør takast med opne auge, og at nokon må seie kva som skal betale for kva.